

УДК 343.31

ПРОБЛЕМИ РОЗМЕЖУВАННЯ ДИВЕРСІЇ І ТЕРОРИЗМУ

Артеменко Д.С.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

У даній статті розглянуті проблеми щодо розмежування складів злочинів, передбачених ст. 113 (диверсія) і ст. 258 (терористичний акт) КК України. Характеристика і виявлення проблеми були здійсненні через розгляд законодавчої бази, що регулює діяльність правоохоронних органів, норм КК України, а також доктринальних досліджень науковців. Були виявлені характерні складнощі кваліфікації вищевказаних злочинів за національним законодавством шляхом порівняльного аналізу передбачених норм і проведено різницю між двома злочинами. У статті також досліджується вплив складності доказування ознак суб'єктивної сторони даних злочинів.

Ключові слова: Диверсія, терористичний акт, розмежування складів злочинів, конкуренція норм.

Постановка проблеми. Велика кількість складів злочинів, передбачених Кримінальним кодексом України (далі – КК України), які мають дуже схожий зовнішній вияв, через який доводиться винуватість особи в суді, призводить до ускладнення розмежування злочинів, передбачених ст. 113 (диверсія) і ст. 258 (терористичний акт) КК України, що призводить при кваліфікації злочину до невідповідності фактичних обставин складу злочину до юридичних обставин, передбачених КК України.

Актуальність теми цього дослідження полягає в тому, що в сьогоденні прояви тероризму або вчинення диверсій, які як ніколи є реальними, повинні стикатися з всеохоплюючим та комплексним опором з боку держави та її правоохоронних органів. З аналізу законодавства вбачається, окрім наявності колізій та неповноти деяких існуючих положень, існування дуже нечітких меж між складами злочинів, передбачених ст. 113 (диверсія) та ст. 258 (терористичний акт) КК України. Тому, в цьому питанні, норми законодавства потребують дещо вдосконалення, а саме додаткової, більш чіткої регламентації, створення актів тлумачення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розмежування диверсії і терористичного акту досліджували такі науковці і фахівці у галузі права як О.Ф. Бантишев, Р.І. Брящей, С.В. Гізімчук, В.П. Смелянов, О.А. Клименко, А.С. Климосюк, О.О. Климчук, В.В. Колосков, В.П. Тихий, О.М. Чорний, О.А. Чуваков, О.В. Шамара, О.Г. Яценко та ін., проте дискусійність цього питання зберігається і досі.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Основною проблемою на практиці стає неправильна кваліфікація, що негативно впливає на постановлення вироку, оскільки міри покарання значно відрізняються.

Однією з проблем, що впливають на кваліфікацію цих злочинів, є відсутність чіткого положення, що дані норми знаходяться в колізії або конкуренції і звідси вже впливає питання про необхідність існування однієї з норм.

Неправильна кваліфікація злочину за даними статтями призводить до призначення принципово різного розміру покарання, хоча зовнішній вияв діянь і фактична суспільна небезпечність майже однакова.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є викремлення важливих юридичних ознак складу

злочинів, за якими можна провести розмежування диверсії і терористичного акту для усунення помилок при кваліфікації діяння як злочину і на основі встановлених ознак визначити знаходження норм ст. 113 і ст. 258 в колізії або конкуренції.

Виклад основного матеріалу. Такий злочин, як диверсія, бере початок свого існування ще з часів СРСР. Тоді диверсія визначалась як підривні дії (підпали, руйнування і тому подібне), здійснювані спеціально підготовленими агентами або групами в мирний і воєнний час на території якої-небудь держави [1].

За період з 01.05.2016 по 01.05.2018 згідно з Єдиним державним реєстром судових рішень було постановлено 10 вироків щодо злочинів, передбачених ст. 113 і 39 вироків щодо злочинів, передбачених ст. 258 КК України.

Родовий об'єкт диверсії – суспільні відносини з охорони основ національної безпеки України [5, с. 103]. Виходячи з того, що терористичний акт передбачений у розділі ІХ «Злочини проти громадської безпеки» Особливої частини КК, родовим об'єктом терористичного акту є громадська безпека, тобто суспільні відносини щодо захищеності людей від джерел підвищеної небезпеки (злочинних угруповань, терористичних загроз, інших предметів, що становлять підвищену небезпеку для оточення) [3, с. 346; 6, с. 94]. З цього можна зробити висновок, що злочини, передбачені ст. 113 і ст. 258 КК України різняться родовими об'єктами.

Злочини диверсія і терористичний акт розмежовуються за основними безпосередніми об'єктами. Для диверсії ними є окремі об'єкти національної безпеки у певних сферах суспільних відносин, конкретизація яких залежить від форм вчинення цього злочину, а в терористичному акті злочинний намір спрямований на заподіяння шкоди суспільним відносинам щодо захищеності людей від терористичних загроз, як особливого джерела підвищеної небезпеки [7, с. 80].

Об'єктивна сторона диверсії полягає у вчиненні вибухів, підпалів або інших дій, спрямованих на масове знищення людей, заподіяння тілесних ушкоджень чи іншої шкоди їхньому здоров'ю, на зруйнування або пошкодження об'єктів, які мають важливе народногосподарське чи оборонне значення, а також вчинення з тією самою метою дій, спрямованих на радіоактивне забруднення, масове отруєння, поширення епідемій, епізоотій чи епіфітотій.

Зовнішній прояв тероризму дуже схожий, оскільки терористичним актом є – застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків.

Спільність понять полягає в тому, що вони характеризують спрямованість на завдання фізичної шкоди необмеженому колу осіб, з іншого боку на пошкодження або знищення матеріальних об'єктів власності.

З об'єктивної сторони дані злочини відрізняються тим, що терористичний акт може вчинятися, на відміну від диверсії, у двох формах: 1) застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій; 2) погроза вчинення дії, про яку йдеться в п. 1. Погроза, яка характеризує другу форму терористичного акту, є інформаційною дією, яка полягає в повідомленні певному адресату відповідної інформації.

Більшість норм КК України потребують обов'язкового встановлення мети злочину. Отже, основною проблемою при розмежуванні злочинів є правильне встановлення суб'єктивної сторони і спрямування злочинних зусиль, а вияв злочину через суб'єктивну сторону є досить складним процесом, оскільки суб'єктивну сторону також необхідно встановлювати через наявність об'єктивних ознак для доказування.

З суб'єктивної сторони і диверсія, і терористичний акт є злочинами, які можуть вчинятися тільки з прямим умислом.

Відмінність злочинів полягає в меті, яка визначається в залежності від спрямованості злочинного умислу на певний об'єкт. Мета вчинення диверсії – це ослаблення держави, а мета вчинення терористичного акту – це: 1) порушення громадської безпеки; 2) залякування населення; 3) провокація воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення; 4) вплив на прийняття рішень чи вчинення або невчинення дій органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, службовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами; або 5) привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів винного (терориста).

Окрім цього слід зауважити, що спосіб вчинення злочину для диверсії, як правило, є таємним, а для терористичного акту – навпаки. Це необхідно для привернення уваги ЗМІ та населення.

Серед науковців існує дві точки зору щодо питання чи знаходяться норми, передбачені ст. 113 і ст. 258 КК України, в колізії чи в конкуренції. Перша точка зору полягає в тому, що з статті 113 і 258 КК знаходяться не в конкуренції, а в колізії. Поява в кримінальному законодавстві норми про відповідальність за терористичний акт фактично заповнило ту законодавчу нішу, що раніше регламентувалася нормою про відповідальність за диверсію. Ст. 113 КК залишилась своєрідним реліктом радянського кримінального законодавства 30-х років минулого сторіччя [2]. На нашу думку, ця точка зору має право на існування, тому що родові об'єкти злочинів частково збігаються, і шкода, нанесена національній безпеці не може не торкнутись об'єкту «громадська безпека», і навпаки, але саме частковий збіг, апріорі передбачає певні відмінності

в складах злочину, а тому погодитись остаточно з цією точкою зору неможливо.

Інша точка зору – діаметрально протилежна. Це виходить з того, що колізія – взаємна невідповідність правових норм, які регулюють однакові суспільні відносини. Конкуренція кримінально-правих норм – це зумовлена наявністю в кримінальному законодавстві принаймні двох кримінально-правових норм, спрямованих на врегулювання одного питання, нетипова ситуація в правозастосуванні, коли при кримінально-правовій оцінці одного суспільно небезпечного діяння на застосування претендують дві (або більше) функціонально пов'язані чинні кримінально-правові норми.

Наявність у ст. 258 КК зазначених більш широких формулювань, щодо таких охоронюваних об'єктів, як безпека та життя людини, майно особи, порівняно з передбаченими у ст. 113 КК, означає, що в ст. 113 КК передбачені конкретизовані, спеціальні приписи, яким надана окрема законодавча оцінка [7, с. 86–87].

Вид конкуренції необхідно визначати виходячи з того, що хоча з об'єктивної сторони приписи ст. 113 КК у вказаних вище випадках є спеціальними (конкретизуючими) стосовно ст. 258 КК, цього не можна сказати щодо мети, окресленої у ст. 113 КК, яка має більш високий рівень узагальнення, порівняно з метою вчинення терористичного акту. Із цього випливає, що зазначена конкуренція за видом є конкуренцією норм про ціле (ст. 113 КК) і про частину цілого (ст. 258 КК), при якій перевагу в застосуванні має норма про ціле [9, с. 146–147]. Однак, якщо норми знаходяться в конкуренції, це не завжди призводить до кваліфікації особі однієї, з передбачених статей, оскільки В.В. Колосков прийшов до висновку про те, що якщо особа, здійснюючи вибухи, підпали та інші дії, переслідувала водночас мету диверсії і мету тероризму, то її дії варто кваліфікувати за сукупністю цих злочинів [10, с. 194].

Отже, слід сказати, що друга точка зору явно превалює над першою, а тому існування обох норм об'єктивно необхідно.

Учинення диверсії карається позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна або без такої, а санкція ч. 1 ст. 258 передбачає позбавлення волі на строк від п'яти до десяти років з конфіскацією майна або без такої. За ч. 2 ст. 258 санкція позбавлення волі на строк від семи до дванадцяти років з конфіскацією майна або без такої, а за ч. 3 ст. 258 – позбавлення волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі з конфіскацією майна або без такої. Санкції ч. 2 та ч. 3 ст. 258 більш наближені до санкції ст. 113, але на нашу думку, враховуючі, що фактична шкода при вчиненні диверсії і при вчиненні терористичного акту, який необхідно кваліфікувати за ч. 1 ст. 258, не буде відрізнятися, а санкції відрізняються досить сильно. Отже, слід зробити висновок, що є порушення принципу пропорційності суспільно-небезпечного діяння покаранню. А тому, вважаємо за необхідне збільшити розмір санкції, передбаченої ч. 1 та ч. 2 ст. 258. І, навіть, якщо помилки у кваліфікації злочинів не вдасться не допустити, то принцип пропорційності і, відповідно, справедливості порушуватись не буде.

Висновки і пропозиції. Отже, слід зауважити, що основна проблема розмежування злочинів, передбачених ст. 113 і ст. 258 КК України полягає в тому, що зовнішній прояв злочинів є дуже схожим, а відмінність за суб'єктивними ознаками дуже складно-доказова, оскільки вияв суб'єктивних ознак полягає в зовнішньому вияві дій злочинця, тому як правило правоохоронці часто помиляються при кваліфікації. Саме тому, є необхідним створення актів тлумачення щодо розмежування норм.

Об'єктивна необхідність існування обох норм прослідковується шляхом встановлення відмінностей між складами злочинів, і встановлення, що дані норми знаходяться в конкуренції, а не в колізії.

Для недопущення принципу пропорційності суспільно-небезпечного діяння покаранню, і, при наявності помилки правоохоронних органів при кваліфікації, необхідно збільшити розмір покарання за терористичний акт.

Список літератури:

1. Большая советская энциклопедия: в 30 томах / гл. ред. А.М. Прохоров. – М.: Советская энциклопедия, 1975. – Т. 5. – 457 с.
2. Актуальні проблеми кримінально-правової кваліфікації: навч. посіб. / за заг. ред. В.В. Топчія; наук. ред. В.І. Антипова. – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. – 556 с.
3. Кримінальне право України: Особлива частина: підручник / за ред. проф. В.Я. Тація, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. 5-те вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2015. 680 с.
4. Кримінальний кодекс України : станом на 1 травня 2018 року. – Х.: Право, 2018. – 272 с.
5. Климосьюк А.С. Безпосередній об'єкт диверсії (стаття 113 КК). Проблеми законності. 2017. Вип. 137. С. 101–112. doi: <https://doi.org/10.21564/2414-990x.137.101743>.
6. Мохончук С.М. Уголовная ответственность за терроризм: дис. ... канд. юрид. наук. Харьков, 1999. 187 с.
7. Климосьюк А.С. Співвідношення диверсії (ст. 113 КК України) і терористичного акту (ст. 258 КК України). 2018. Вип. 140. С. 78–92. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://plaw.nlu.edu.ua/issue/viewIssue/7548/2973>.
8. Марін О. Причини виникнення та існування конкуренції кримінально-правових норм / О. Марін // Вісник Львівського університету. Серія юридична. Випуск 36. – Львів: Львівський національний університет ім. Івана Фрака, 2001. – С. 454–460.
9. Ус О.В. Теорія та практика кримінально-правової кваліфікації: лекції. Харків: Право, 2018. 388 с.
10. Колосков В.В. Співвідношення статей 113 (диверсія) і 258 (терористичний акт) у Кримінальному кодексі України. Вісник Луганської академії внутрішніх справ МВС імені 10-річчя незалежності України. 2002. Ч. 1. С. 193–196.

Артеменко Д.С.

Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМЫ РАЗГРАНИЧЕНИЯ ДИВЕРСИИ И ТЕРРОРИЗМА

Аннотация

В данной статье рассмотрены проблемы по разграничению составов преступлений, предусмотренных ст. 113 (диверсия) и ст. 258 (террористический акт) Уголовного кодекса Украины. Характеристика и выявление проблемы были осуществлены через рассмотрение законодательной базы, регулирующей деятельность правоохранительных органов, норм УК Украины, а также доктринальных исследований ученых. Были обнаружены характерные сложности квалификации вышеуказанных преступлений по национальному законодательству путем сравнительного анализа предусмотренных норм и проведено различие между двумя преступлениями. В статье также исследуется влияние сложности доказывания признаков субъективной стороны данных преступлений.

Ключевые слова: диверсия, террористический акт, разграничение составов преступлений, конкуренция норм.

Artemenko D.S.

Yaroslav Mudryi National Law University

PROBLEMS OF DIVERSION AND TERRORISM DISCHARGE

Summary

In this article, the problems of delineation of the crimes under art. 113 (sabotage) and art. 258 (terrorist act) of the Criminal Code of Ukraine. Characterization and identification of the problem were implemented through consideration of the legislative framework governing the activities of law enforcement agencies, the norms of the Criminal Code of Ukraine, as well as doctrinal research of scientists. Characteristic difficulties in the qualification of the above crimes under national legislation were found through a comparative analysis of the stipulated norms and a distinction was made between the two crimes. The article also examines the impact of the complexity of proving the signs of the subjective side of these crimes.

Keywords: diversion, terrorist act, delineation of crimes, competition of norms.